

Vuođđoskuvlla váhnenlávdegoddi

Ságastallanáigi

Ruoktu ja skuvla oktii ráđiid oahpahit ja ovdánahttet oahppiid

- Konferánsadiibmu = Ovdánanságastallan
- Ráhkaneapmi
- Organiseren ja vuođđu
- Ságastallama sisdoallu
- Erenoamáš hástalusat

Ságastallanáigi

Ruoktu ja skuvla oktii ráđiid oahpahit ja ovdánahttit oahppiid

Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi (VVL)

FUG (VVL)2005

Hábmen: Nygaard Design

Lávva: deville design

Deaddilan: AS Papermill

Teaksta: Kåre Lutro ja Marianne Vangsnes

ovttas FUG:in (VVL:in)

Sárgun: Ragnhild Ronja Berge

Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi

Poastaboksa 8119 Dep

0032 OSLO

Tel.: 22 24 75 63

Fákssa: 22 24 75 90

www.fug.no

www.foreldrenettet.no

post@fug.no

1. hápmi 1. deaddileapmi 2005

ISBN: 82-92517-70-7

Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi

Foreldreutvalget

FOR GRUNNSKOLEN

OVIDASÁTNI

Buot váhneamat háliidit mánáideaset ovdánit positiivvalaččat, ja skuvla lea deatalaš mielveahkki dán barggus. Váhnenkonferánsa lea aiddo dat deaivvadansadji gos dákkár ovttasbarggu sáhttá duddjot máná/oahppi ektui. Dán gihppagis geavahat ovdánanságastallan-sáni váhnenkonferánsa-sáni sajis. Ovdánanságastallan-sátne deattuha mii dat ságastallamiid lea; mo oahppi doaibmá, oahppá ja ovdána.

Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi almmustahttá Ságastallanáigi-gihppaga vai dat livččii reaidun buoridit ruovttu ja skuvlla ovttasbarggu. Váhnenkonferánsa lea okta deataleamos sajiin gos máná ektui sáhttá duddjot ovttasbarggu.

Gihpa lea čállojuvvon sihke váhneamiid ja oahpaheaddjiid várás. Gihppagis geavahat váhnen-sáni go oaivvildat sihke váhneamiid ja fuolaheaddjiid.

Ságastallanáiggi leat Horddalánddas Osa gieldda oahpaheaddjit ja váhneamat ráhkadan. Osa gieldda lea mánggaid jagiid hábmen vugiid ahte mo bagadit ja árvvoštallat oahppiid. Ovttas Fusa gielddain lea prošeaktajoavku ráhkadan reaiddu mo systemáhtalaččat árvvoštallat árvosániid haga (VUK)¹. Dán gihppagis leat geavahan VUK-prošeavtta materiála.

Oahppit árvvoštallojit árvosániid haga miehtá vuodđoskuvlla áigodaga. Golbma manjimuš vuodđoskuvlajagi ja joatkkaskuvllas árvvoštallojit oahppit maiddá árvosániid vuodul. Árvvoštallanreaiddu VUK geavahit buot skuvllat dán guovtti gielddas ja lea hui deatalaš oassi ovdánanságastallamiin.

Dát gihpa láidesta ovdánanságastallama sisdollui. Mii sávvat ahte gihpa movttiidahttá váhneamiid ja oahpaheaddjiid, ja duddjo buori ságastallanvuoddu ja ovttasbarggu oahppi ektui.

FUG (VVL) giitá čáli-guoktá oahpahušinspektevrra Kåre Lutro ja Søfteland skule (Søftelanda skuvlla) adjunkta Marianne Vangnesa. FUG giitá maiddá Kristin ja Bjørn Halvor Haukelanda, Lill-Karin Wallema ja Per Olav Søråsa, geat leat rávvagiid buktán sisdoalu ektui.

Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi
Geassemánu 2005

¹ Eambo dieđuid VUK birra logat dás: www.vuk.no

VUOĐDU

Árvvoštallan ja bagadeapmi

Gulahallanoahpaheaddjis lea váldoovddasvástáduš gohččut boahit ovdánanságastallamii, ja son galgá ovttas váhnemiiguin gávnnaht mii sisdoaluid ja vuođuid galgá leat ságastallamis. Mii manjelaš čilget mo dán sáhttá dahkat.

Vuođdoskuvlla njuolggadusaid § 3-2 dadjá earret eará ná skuvlla ja ruovttu ovttasbarggu birra:

- Skuvla galgá doallat buori oktavuoda váhnemiiguin. Gulahallanoahpaheaddji galgá unnimusat guktii jagis doallat ráhkkanahhton ja struktuvrralaš ságastallama singuin. Ságastallamis galgá gulahallanoahpaheaddji earret eará muitalit man muttus oahppi lea daid ulbmiliid ektui mat leat oahppoplánas ja mo oahppi bargá beaivválaččat. Ságastallama galgá čoahkkáigeassit vai ee. Šaddá ovttaoavilvuolta das maid sii erenoamážit galget deattuhit boahhtevaš barggus. Go oahppi deavdá 12 jagi, de sus lea vuoigatvuolta oassálastit.

Dábálaččat lea lunddolaš ja ávkkálaš ahte oahppi ieš lea mielde ovdánanságastallamis. Muhtumin sáhttet leat sivat manne dušše oahpaheaddji ja váhnemat fertešedje sierranassii ságastallat ovttas. Dan sii ovdagihtii šiehtadit. Go mii dán gihppagis geavahat ovdamearkkaid dasa mo ovdánanságastallamat galggašedje leat, de dain leat sihke oahppi, váhnemat ja oahpaheaddji rehkenaston oasseváldin.

Oahppi, oahpaheaddji ja váhnemiid gaskasaš ovdánanságastallamii ferte bures ráhkkanit. Go buohkat dákkár deaivvadeamis galget dovdat iežaset dássálaga, de fertejit buohkat dovdat ságastallama sisdoalu. Datte ii berre ságastallan dollot nu čavgadit ahte ii šatta šat vejolaš coggalit gaskii dárbbášlaš áššiid.

Juohke oahppis lea vuoigatvuolta bagaduvvot ja árvvoštallot dan 10 jagis go vázzet vuođdoskuvlla. Dát bagadus ja árvvoštallan galgá muitalit veahá mo oahppi doaibmá fágalaččat ja sosiálalaččat, ja makkár bargovugiid oahppi hálddaša. Ságastallamis galget maiddá ovttas gávnnaht mo sin ovttasbargu galgá ain joatkašuvvat.

Vuođdoskuvlla njuolggadusaid § 3-1 ja § 3-3 dadjet earret eará árvvoštallama hárrái ná:

- Mánáidskuvllas galgá skuvla árvvoštallat dušše árvosániid haga. Nuoráidskuvllas galgá oahppi lassin árvvoštallamii árvosániid haga, oažžut fágaárvosániid ja ortnet- ja láhttaárvosániid.

Danin go rábmi ovdánahtta olbmo, de lea deatalaš oahppái dovdat ahte son máhtta ja sáhtta sihke dasa mii gullá fágalaš ja sosiálalaš gelbbolašvuohtii ja bargovugiid geavaheapmái. Vaikko vel álggahettiin ságastalloge oahppiid

nana beliid birra, de ferte maiddái ságastallat daid áššiid birra mat oahppái leat hástalussan. Maiddái ferte árvvoštallat man láhkai oahpaheaddji ja váhnemat galget dustet hástalusaid ja mo daid čuovvolit.

Ovdánanságastallamis fertejit leat ovttaoavivis das makkár mihttomeriid galget juksat boahte áigodagas. Dán sáhttet ráhkadit čálalaš šiehtadussan skuvlla, oahppi ja ruovttu gaskii. Dákkár šiehtadus sáhtta sistsidoallat oahppi, oahpaheaddji ja váhnemiid mihttomeriid. (Geahča šiehtadusovdamearkka s. 13)

RÁHKKANEAPMI

Ovdánanságastallama sáhtta ráhkkanahhtit ja organiseret mánggaláhkai. Makkáraš vuogi dal jo vállješ, de lea deatalaš sihkkarastit ahte ovdánanságastallan duddjo ovttasbarggu oahppi, váhnemiid ja skuvlla gaskii.

Váhnemat ja skuvla

Sihkkarastin dihtii buori ovttasbarggu, de sáhtášii ovdánanságastallan leat ovdamearkka dihtii váhnenčoahkkimis fáddán. Doppe sáhttet sihke oahpaheaddji ja váhnemat árvalit mii ságastallamis galgá dáhpáhuvat. Oahpaheaddji sáhtta maiddái sáddet ságastallančálloso masa váhnemiid hástala čállit daid áššiid maid háliidit váldit ovdan. Go oahpaheaddji oažžu čálloso ruovttoluotta, de sáhtta sisdoalu heivehit juohke ságastallamii.

1: Oahppi ja oahpaheaddji/ráhkkanepmi

2: Oahppi/váhnemat - ráhkkanit ruovttus

3: Ovdánanságastallan, masa buohkat leat bures ráhkkanan.

Sáhtta maiddái leat ávkkálaš jearahit váhnemiid ovdánanságastallama birra. Iskkadeamis sáhtta ovdamearkka dihtii jearrat:

- Mii galggašii leat ovdánanságastallama fáddán?
- Gallii galggašedje skuvla ja váhnemat deaivvadit skuvlajagis?
- Man guhká galggašii ságastallan bistit?
- Geat galggašedje oassálastit ságastallamis?

OAHPPI ÁRVVOŠTALLÁ IEŽAS

NAMMA:

Suorgi: DOAHTTALEAPMI JA GIERDILVUOHTA

Kriteriijat:

Hui dávjá Dávjá Muhtumin Hárve Mearkkašupmi

Lean gierdil sin ektui geat dan dárbbášit
Doarjjun ja bealuštan sin geat
loavkašuvvet?
Doahttalan earáid rievtti doalahit iežaset
oavilliid
Doahttalan earáid iešvuodalági

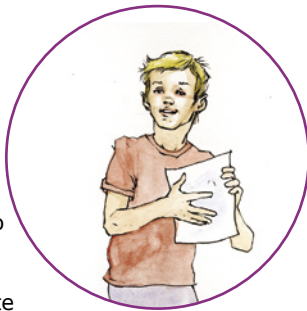
Skovveovdamearka

Oahppi ja oahpaheaddji

Mánáidskuvllas vedjet go oahppit leat dan made rávvásat ahte sáhttet oassálastit ovdánanságastallama ráhkkaneamis. Nuoraidskuvllas leat luohkkaráđdečoahkkimii várrejuvvon sierra diimmut, mat sáhttet geavahuvvot dánlágan ráhkkaneamiide. Man birra háliidit oahppit ságastallat? Ovttasráđiid oahpaheaddjiin sáhttet gávnnahtit heivvolaš fáttáid.

5. ja 8. cehkiid oahppit oavvildit ovdánanságastallama birra earret eará dán:

- Oahppi ferte beassat oassálastit ovdánanságastallamis, sutnje han dat gullá.
- Deaivvadeapmi galggašii bistit unnimusat 30 minuhta, amas šaddat doapmamuš, ja buohkat besset hállat.
- Buorre lea beassat ráhkkaneami ságastallamii.
- Deatalaš lea beassat iežas buohtastahttit iežainis, iige geainnaga earáin.
- Somá lea buriid sániid gullat oahpaheaddjis.
- Heahpat gal lea gullat go oahpaheaddji rábmo mu, muhto somá gal maid lei!
- Deatalaš lea ságastallat das mii lea positiiva, das mii manná bures, muhto olmmoš han ferte maid duoddut gullat dan mii lea heittot.
- Čoddagis dovdo go ságastallat dan birra mii ii leat nu vuogas.

Go oahppi diehtá mii ságastallamis galgá dáhpáhuvvat, de dat buktá oadjebasvuoda. Oahppiságastallamis, oahpaheaddji ja oahppi gaskasaš ságastallamis, sáhttiba ráhkkaneami ovdánanságastallamii. Das sáhttá oahppi oažžut veahki mo galgá iežas árvvoštallat sihke fágalaš ja sosiálalaš ovdáneami hárrái, ja mo son hálddaša iešguđetlágan bargovugiid. Ságastallamis galggašeigga maid ságastit das maid oahppi oavvilda iežas oahppama hárrái. Lea go mihkkege mii galggašii leat earáláhkai skuvllas dahje ruovttus, vai oahppan ja ovdáneapmi buorránivčče? Oahppi ja oahpaheaddji ráhkkaneaba mo dán galggašii buktit ovdan ovdánanságastallamis. Ovttas sáhttiba hábmet odđa mihttomeriid maid oahppi galgá boahhte áigodagas juksat. Dánlágan oahppioassálastin sáhttá leat movttiidahtti.

Go oahppi šaddá boarrásat, de sáhtta leat ávkkálaš geavahit fágalaš ja sosiálalaš ovdáneami iešárvoštallanskovi. Devdojuvvon skovvi lea buorre doarjja go oahpaheaddjiin ságastallá. Dánlágan skovi sáhtta maiddá geavahit ovdánanságastallamis.

Oahppi ja váhnemat

Go oahppi ja váhnemat dovdet ságastallama sisdoalu, de sáhttet maiddá ráhkkanit deaivvadeapmái. Ráhkkaneari álkidahttin dihtii sáhtta oahpaheaddji sáddet čállosa mas jearrá mo oahppi lea ovdánan manimuš áiggi. Sáhtta omd. jearrat:

- Guđe fágaid orut iežat mielas hálldašeamen bures?
- Makkár bargovugiide liikot?
- Geainna ovtastalat skuvllas?
- Maid don liikot bargat friddjabottuin?

Go ovdánanságastallan ráhkkanahitto, de dat sihkarastá ahte ságastallan geavahuvvo dasa mii lea deataleamos; ovdánahttit oahppi ja movttiidahttit su hálldašit daid hástalusaid mat bohtet su guovdu skuvlaáiggis. Go bures lea ráhkkanan, de dat dudđjo posiitiiva vuordámušaid ja oadjebasvuoda daidda geat galget deaivvadit.

ORGANISEREN JA VUOĐDU

Bovdehus

Muhtun skuvllain dollet ain ovdánanságastallamiid eahketbeaivve dahje eahkedis, muhto eanet ahte eanet skuvllat geahččalit doallat ságastallamiid beaivet. Sihke oahpaheaddji ja váhnemat fertejit iežaset geahččalit heivehaddat nu ahte ovttas gávnnahtit heivvolaš ságastallanáiggi. Muhto skuvllas lea geatnegasvuoha láhčit dili nu ahte buot váhnemat sáhttet boahtit.

Skovveovdamearka

Gunvorii ja Hánsii

Dál lea ovdánanságastallanáigi. Dát galget deaivvadit: váhnemat, oahppi ja gulahallanoahpaheaddji. Bures boahitin!

Čoahkkinbáiki: Girjerájus Beaivi: gaskavahku 30.4. Áigi: dii. 14.00 - 14.30

Ságastallanfáddán leat:

Fágalaš ovdáneapmi

- sámegeiela riektačállin (htt:ht)
- matematihkka (algebra)
- eangalsgiella (njuovžilis lohkan/ jietnadeapmi)

Oassálastin diimmuin

- njálmmálaš barggut
- bargobihtáiguin bargat

Loaktin

- friddjabottuin ja skihpáriiguin
- diimmuin ja oktasaš bargguin

Ruovttubargu

- goas bargojit bihtát
- bargodábit

Dearvuodaiguin

oahppi

oahpaheaddji

Ovdánanságastallama bovdehus ferte sáddejuvvot ruovttuide buori áiggis. Juohke oahppi sáhtášii ieš bovdet váhnemiiddis. Ovttasrádiid oahpaheaddjiin gávnaheaba heivvolaš áiggi ja sáddeba persovnnalaš bovdehusa ruoktot. Eará háviid sáhttá gis leat ávkkáleamos sáddet oktasáš bovdehusa luohká váhnemiidda masa sáhttet merket heivvolaš áiggi.

Nugo ovdalaččas namuhuvvon, de lea dál dábálaš ahte oahppi oassálastá ságastallamis 2. dahje 3. luohká rájes. Ávkkálaš lea go oahppi ieš beassá oassálastit, muhto ollesolbmuin soaitá muhtumin leat dárbu ságastallat sierra. Veadjá dahkat buori jos ollesolbmot deaivvadit oktii jagis mánáid haga.

Muhtun váhnemiid oaivilat dasa ahte geat galggašedje oassálastit ságastallamis:

- Dáidá leat buorre muhtumin deaivvadit maiddá mánáid haga.
- Álkit lea ságastallat váttes áššiid birra mánáid gulakeahtta.
- Muhtun háviid háliidivččiimet ságastallat dakkár áššiid birra maid mánát eai galggašii gullat.
- Buorre go oahppi lea mielde, dalle sii sáhttet gullat sihke buriid ja heajos beliid.
- Buoremus dieđuid oažžu dalle go buohkat leat das: oahppi, váhnemat ja oahpaheaddji.

Bovdehusas berre oidnot mii ovdánanságastallama sisdoallu lea ja geat galget deaivvadit.

Latnja

Luohkkálatnja lea heivvolaš sadji oahpaheaddjái, oahppái ja váhnemiidda deaivvadit. Dáidá leat buorre deaivvadit máná bargolanjas ja oaidnit su bargosaji, tevnnegiid ja eará oahppibarguid.

Sáhtášii maid geavahit eará lanjaid doallat ovdánanságastallama, omd. joavkolanja dahje skuvlagirjerádjosa. Latnja ferte bures heivet ságastallat vuđolaččat ja muosálaččat.

Beroškeahtta lanjas, de lea lunddolaš organiseret ságastallama nu ahte váhnemat, oahppi ja oahpaheaddji čohkkájit seamma beavddi birra. Geavatlaš bealli galgá čájehit ahte ságatallanguimmežat galget dovdat iežaset ovttáarvosážžan.

Áigi

Ovdánanságastallama ii galgga heittot áigi ja hoahppu stivret. Buohkat galget beassat hállat. Loahpahettiin de ferte leat áigi čohkkáigeassit ságastallama ja hábmet mihttomeriid boahte áigodahkii.

Olu váhnemat háliidit geavahit unnimusat 30 minuhta dánlágan ságastallamiidda. Iskkadeapmi váhnemiid gaskkas muitala maid muhtumat oaivvildit ságastallanáiggis:

- Guhkidehket ságastallama 30 minuhtti, de ii dárbaš ballat geavaheames menddo guhkes áiggi, ja oahpaheaddjit eai dárbaš maŋŋánit
- Sávvat guhkebuš áiggi go 30 minuhta
- Go buohkat galggažit ollet dadjat maidege, de lea dárbu unnimusat 30 minuhtti.

Jodiheaddjit

Dávjjimusat lea lunddolaš ahte oahpaheaddji jodiha ságastallama. Ságastallama ráhkkanettiin sáhtta oahpaheaddji ja oahppi šiehtadit goabbá galgá maid váldit ovdan, ja soaitá vel oahppi ieš sáhttit váldit ovdasvástádusa jodiht muhtun ságastallansiid. Oahpaheaddjit geat leat geahččalan oahppijodiheami, leat vásihan ahte dat lea hui ávkkálaš oahppi ovdáneapmái, muhto dat gis mielddisbukta ahte ráhkkananbargu guhku sihke oahppái ja oahpaheaddjái.

SÁGASTALLAMA SISDOALLU

Maŋosgeahčasteapmi

Ovdánanságastallan galgá leat ráhkkanahhton deaivvadeapmi skuvlla ja ruovttu gaskka, ja deaivvadeami fáttát fertejit leat mearriduvvon. Sáhtta leat vuogas álggahettiin geahčastit mihttomeriid maid mannan deaivvadeamis mearridedje. Mo lea ovdáneapmi leamaš maŋimuš áigodagas? Lea go oahppi juksan šiehttojuvvon mihttomeriid? Leat go mihttomearit leamaš ávkkálaččat dasa mo oahppi lea doaibman ja ovdánan? Oahppi, váhnemat ja oahpaheaddji árvvoštallet bohtosiid, ja bidjet fas ovttas ođđa mihttomeriid boahstevaš áigodahkii.

Ovdánanmihttomearit

Vuodđoskuvllas leat olu oktasaš oahpahusmihttomearit, sihke fágalaččat ja sosiálalaččat. Mihttomearit čilgejit maid oahppi galgá oahpat iešguđet dásis. Ovdánanságastallamis ferte de geahčadit maid oahppi hálddaša. Maid oahppi ieš oaivvilda? Ovttas oahpaheaddjiinis ja váhnemiidisguin sáhtta oahppi bidjat ođđa mihttomeriid olahit. Mihttomearit galget bidjat oahppái gáibádusaid, muhto maddái oahpaheaddjái ja váhnemiidda čuovvolit. Ovdánanmihttomeari galgá sáhttit mihtidit, ja oahppi ja váhnemat fertejit skuvlla váccidettiin diehtit ahte lea go mihttomeari olámuttos.

OVTTASBARGU

(ovdamearka)

Mihttomeari

- Oahppi čájeha máhtu ja dáhtu ovttasbargat

Oassemihttomeriid ovdamearkkat:

- Oahppi guldala earáid
- Oahppi bargá aktiivvalaččat oktasaš barguiguin
- Oahppi doallá šiehtadusaid

Ovdánanmihttomearit fertejit čatnasit dihto fágaide dahje dihto bargobihtáide maid oahppi galgá dahkat. Mihttomearit sáhttet maiddái čatnasit bargovugiide ja máhttimii dahje sosiálalaš doaibmamii, nugo máhttit earáiguin ovtastallat.

Geavaheadnot mat ovttasbarggu ovdánanovdamearkan. Máhttit hálddašit ovttasbarggu lea deatalaš dasa mo oahppi doaibmá sihke fágalaččat ja sosiálalaččat, sihke skuvllas ja bargoeallimis go dat áigi boahtá. Skuvllas oahppi galgá bargat ovttas earáiguin, sihke guvttiid guvttiid ja joavkkuin. Sii galget oahppat bargat iešguđetlágan bargovugiid mielde nugo ovdamearka dihtii prošeaktabarggu. Danin lea áibbas dárbbalaš máhttit ovttasbargat.

Guđet oassemihttomearit fertejit devdojuvvot duddjot buori ovttasbarggu? Maiddá oahppiide ja váhnemiidda lea hui deatalaš diehtit mat leat dihto ovdánanmihttomeari oassemihttomearit. Oahppi galgá oahppat dovdat maid ovttasbargu-doaba mearkaša, ja de oažžut veahki oaidnit mo son doaibmá mihttomeriid ektui.

Ovdánanmihttomearit galget heivehuvvot juohke oahppái. Oahppit geat rahčet, sáhttet dovdat váttisin jos sin buohtastahttet oahppiiguin geat leat čeahpit. Jos oktasaš mihttomearit ja oassemihttomearit deattuhuvvojit menddo sakka, de sáhttet oahppit dovdat iežaset heajubun, ja dat sáhtta goazahit ovdáneami. Ovdánanságastallamis galgá boahit ovdan mo oahppi doaibmá ja mo ovdáneapmi lea oahppi návccaid ektui. Ovdánanságastallan galgá leat deaivvadeapmi mas oahppi movttáska bargat juvssahahtti ovdánamihttomeriid olahit.

Oahppi gelbbolašvuotta

Skuvlla mihttomearri lea ovttas ruovttuin ovdánahttit oahppiid gelbbolašvuotta mángga dáfus, mas olmmoš ieš lea guovddázis. Skuvla galgá leat báiki gos oahppá ja loaktá. Oahppan mearkaša ahte oahppi galgá hukset máhtolašvuotta iešguđet fágas. Lassin máhttit muitalit ođđa dieđuid, de galgá oahppi máhttit jurddašit iešheanalisa ja geavahit dán máhtolašvuotta skuvlabargguin, ruovttus ja boahttevaš bargoeallimis.

Dánáigge oahppit ožžot stuorát ovddasvástádusa iežaset oahppamii ja ovdáneapmái. Dađistaga eanet skuvllat geavahišgohtet bargoplánaid, bargovuogi mii mearkaša ahte oahppi eanet ferte ieš ráhkkanahhtit ja gergehit bargobihtáid. Dalle oahppit dárbbasit máhttit geavahit mánggalágan bargovugiid ja bargomálliid.

Oahppi dárbbáša maid máhttit oaidnit mo son doaimbá. Maid mearkkaša váldit ovddasvástádusa iežas oahppamii? Dat sáhttá leat deatalaš gažaldat digaštallat oahppiin ja váhnemiiguin ovdánanságastallamis. Mo oahppi orru iežas mielas váldimin ovddasvástádusa iežas oahppamii?

Lassin fágalaš ovdáneapmái ja bargovugiid oahppamii, de galgá oahppi maiddá máhttit ja diehtigoahtit mo son doaimbá earáiguin ovttas. Dán sosiálalaš máhtolašvuoda galgá oahppi máhttit geavahit buoremus lági mielde earáiguin ovttastaladettiin ja ovttasdoaimmadettiin. Loaktimis sáhttá oaidnit mo oahppi doaimbá sosiálalaččat. Danin leage deatalaš jerrat oahppis ahte mo sus lea skuvllas. Dovdá go iežas oadjebassan luohkká- ja skuvlabirrasis? Dovdá go oahppi ahte oahpaheaddjit ja eará oahppit atnet árvvus su? Lea go oahppi čeahppi árvvusatnit earáid?

Fágalaš ovdáneapmi

Go fágalaš nanusmahttimis lea sáhka, de ferte álgit bargat das mo oahppi doaimbá iešguđet fágas. Ovdánanságastallamis fertejit oahppi ja váhnemat oazžut diehtit man muhtus oahppi lea máhtolašvuoda dáfus dihto fága mihttomeriid ja oassemihttomeriid ektui. Mánáidskuvllas boahá dát oidnosii go oahppi árvvoštallojuvvo árvosániid attekeahttá. Nuoraidskuvllas ovttaskasbargobihtát ja termiidnárvosániid addet muhtun muddui dieđu man muddui oahppi hálddaša fága. Seamma deatalaš lea árvosániid lassin maiddá čilget bohtosiid dárkileappot ja bagadit. Dá lea ovdamearka mo sámegeiel oahpaheaddji árvvoštallá nuoraidskuvlla oahppi:

Dus leat ollu buorit dieđut teavsttastat girječálli birra. Buorre go leat siteren girjjiin ja dan maid čálli ieš lea dadjan. Teaksta lea guhkkodaga dáfus buorre, ja don hálddašat juohkima bures. Buorre! Dus leat muhtun čállinmeattáhusat, ja don fertet erenoamážit bargat dássemolsumiin. Lean čálistan moadde mearkkašumi ravdii. Loga daid ja geahča kursagirjjis s. 14. Geavat njálmmálaš giela gullat dássemolsuma.

Dát lea erenoamáš deatalaš jos oahppi atná muhtun fága dahje fágasuorggi váttisin.

OVDDASVÁSTÁDUS IEŽAT OAHPPAMII (I)

(ovdamearka)

- Bijat go mihttomeriid iežat bargui?
- Lea go dus buot biergasat mielde maid dárbbášat?
- Barggat go buot bargguid maidda dus lea ovddasvástádus?

OVDDASVÁSTÁDUS IEŽAT OAHPPAMII (II)

(ovdamearka)

- Leat go ráhkkanan skuvlabargui?
- Leat go fuolalaš oahpahusas?

Čilgemiid ja bagadallama vuođul beassá oahppi diehtit maid son sáhtta bargat buoridit iežas oahppama ja ovdáneami. Lea go oahppis omd. váttisvuođat fágain, vai ii go son bargga doarvá buoridit bohtosiid? Maid oahppi ieš oaivvilda? Sáhtta go skuvlla oahpahusa ja veahki heivehit buorebut? Dáid gažaldagaiguin sáhtta leat ávkkálaš bargat ovdánanságastallamis. Mađe boarrásat oahppi lea, dađe buorebut máhtta ieš oaidnit mo son doaibmá. Maiddái lea ávkkálaš geahčadit mo váhnemat sáhttet veahkehit máná ovdánit.

Sosiálalaš ovdáneapmi

Skuvllas leat máŋga njuolggadus- ja norbmačoakkáldaga maid skuvla háliida ahte oahppi olaha ja doahttala. Dánlágan njuolggadus- ja norbmačoakkáldagat duddjojit buriid guottuid ja daid vuođul hábmejuvvo oadjebas skuvlabiras ja daid galggašedje oahppi, váhnemat ja skuvla ráhkadit ovttas. Oahppi ferte oahppat mo su láhttenvuogit ja dagut váikkuhit eará oahppiide ja luohkká- ja skuvlabirrasii. Deatalaš lea ahte oahppi oahppá bidjat rájaid go son dovda ahte son ii adnojuvvo árvvus.

Nugo ovdalaččas namuhuvvon, de fágalaš ja sosiálalaš ovdáneapmi dáhpáhuvvá ovttasdoaibmama ja ovttasbarggu máhtolašvuođa vuođul. Árvvusatnina ja gierdilvuohta leat eará doahpagat mat čatnasit dása. Maid doahpagat mearkkašit? Ja mo sáhtta oahppi doaibmat bures ja ovdánit árvvusatnima ja gierdilvuođa dáfus? Doahpagaidda ferte oassemihttomeriid vuođul čielggadit ja ovdamearkkaid bokte čilget. Maiddái dás sáhtášii geavahit árvvoštallanskovi. Guđiid ovdánanmihttomeriid sáhtta oahppi geahččalit olahit go lea sáhka árvvusatnimis ja gierdilvuođas?

Ságastallama čoačkkáigeassin ja ođđa ovdánanmihttomearit

Bures ráhkkanahhton ovdánanságastallama čoačkkáigeassus biddjojit fágalaš ja sosiálalaš ovdánanmihttomearit boahhte áigodaga várás.

ÁRVVUSATNIN JA GIERDILVUOHTA Mihttomearit:

- Oahppi atná árvvus ja lea gierdil earáid ektui
- Oassemihttomearit (ovdamearkkat):**
- Oahppi čájeha gierdilvuođa daidda geat dan dárbbasit
  - Oahppi doarju/bealušta sin geat loavkašuvvet
  - Oahppi dohkkeha earáid iešvuođalágii

ŠIEHTADUS

Mihttomearit:

Lohkat jitnosit 10 min. vuossárggaid ja gaskavahkuid buoridan dihtii lohkanjuovžilvuoda Bargat bihtáid mat leat bargoplánas Ii gaskkalduhttit su gii lea hállamin Čállit távvalii buot njálmmálaš dieđuid

Ovddasvástádus:

Oahppi
Oahppi/váhnemat
Oahppi
Oahpaheaddji

Oahppi

Váhnemat/fuolaheaddjit

Oahpaheaddji

Skovveovdamearka

Čoahkkáigeassu sáhtá leat sihke njálmmálaččat ja čálalaččat, muhto jos mihttomearit ležžet deatalaččat oahppi boahhtevaš ovdáneapmái, de daid galggašii čállit. Go jo lea sáhka oahppi ovdáneamis, de son ferte aktiivvalaččat leat mielde válljemin ovdánanmihttomeriid, maiddáid daid mat galget leat čálalaččat. Mihttomearit fertejit leat dušše moadde ja konkrehta. Dábálaččat lea doarvái guovtti golmma mihttomearis. Dalle lea áikit buohkaide oaidnit ahte olaha go oahppi mihttomeriid vai ii. Šiehtadusa mihttomearri sáhtá maiddáid leat ahte oahpaheaddji ja/dahje váhnemat váruhit mihttomeriid olahit.

Oahppi, váhnemat ja skuvla juogadit ovddasvástádusa

Čoahkkáigeasedettiin lea lunddolaš boahit ovttaide ahte geas lea váldoovddasvástádus váruhit ahte iešguđet mihttomearri olahuvvo. Ovddasvástádus galggašii juogaduvvot oahppi, skuvlla ja váhnemiid gaska.

Áigodaga mihttomeriid čuovvoleapmi

Guovtti ovdánanságastallama gaskkas sáhtá leat ávkkálaš ahte ságastallanguimmežat doalahit oktavuoda ja gaskkohagaid addet dieđuid mo dat orru mannamin. Dan sáhtá dahkat čálalaččat oahppibarguid oktavuodas, oahppiidságastallama oktavuodas, e-poastta dahje telefuvnna bokte.

ERENOAMÁŠ HÁSTALUSAT

Mánát geain leat iešguđetlágan eavttut

Mánát bohtet skuvlii iešguđetlágan dárbbuiguin ja vásáhusaiguin. Láhčn dihtii dili buoremus lági mielde juohkehažžii, de lea deatalaš ahte váhnemat addet skuvlii dieđuid máná birra. Muhtun mánáin sáhttet leat erenoamáš váttisvuodát fágaid dáfus, ja earáin gis váttisvuodát doaibmat sosiálalaččat. Go oahppis lea heajos gullu dahje heajos oaidnu, de dat sáhtá dagahit ahte ii loavtte, oahpa iige ovdán. Buorre gulahallan ja dialoga ruovttu ja skuvlla gaska sáhtá eastadit dán dáhpáhuvvamis.

Skuvla lea geatnegas heivehit oahpahusa juohke oahppái. Ožžot go ovdamearkka dihtii searalaš ja čeahpeslohkki mánát doarvái hástalusaid skuvllas?

Soahpameahtunvuodát ja daid čoavdin

Ovdánanságastallan galggašii leat positiivvalaš dáhpus oahppái, oahpaheaddjái ja váhnemiidda ja mas váldoáššin lea oahppi máhttin ja ovdáneapmi. Ii dat mearkkaš ahte ii galgga ságastallat váttisvuodaid birra, muhto soahpameahtunvuodaid berre čoavdit sierra deaivvademiin. Datte leat muhtun soahpameahtunvuodát dakkárat ahte daid dárbbasa aiddo dalle čoavdit. Ovdánanságastallama ferte dalle manjdit eará hávvái.

Oahppi ja váhnemat eai galgga dárbbášit atnit issorassan boahit ovdánanságastallamii, muhto boahit dohko buriid vuordámušaiguin.

Ovdánanságastallan ja unnitlogugielat mánát

Skuvlii álget iešgudege riikka ja kultuvrra mánát. Mánnggkultuvrrat servodat lea addán midjiide mánnggkultuvrrat skuvlla ja nu maiddá riggásat skuvlabeavivi. Skuvlla ja ruovttu ovttasbargui leat boah tán ođđa hástalusat.

Skuvla gehččojuvvo iešgudetláhkai kultuvrras kultuvrii. Norggas lea šaddagoahtán dáhpin ahte lea lagas ovttasbargu váhnemiid ja skuvlla gaskka, muhto eará kultuvrrain eai leat skuvllas ja ruovttus lagaš oktavuodát. Hástalussan šaddá duddjot buori ovttasbarggu ja ovttáarvosaš gulahallama ságastallanguimmežiid gaskii, muhto dat lea dárbbášlaš sihkkarastit oahppái buori ovdáneami. Muhtun kultuvrrain eai leat hárvánan deaivvadit skuvllain, ja váhnemat dovdet iežaset oahpaheaddji vuollásážžan. Dalle sáhtta leat váttis duddjot buori gulahallama. Danne šaddáge dárbbášlaš geavahit vugiid oadjudit sin dánlágan deaivvademiide. Go olmmoš lea smáđáhkes ja olmmošaddjái, de dalle leat buorit eavttut ahte ságastallan lihkestuvvá. Oahpaheaddjái lea deatalaš geahččalit áddet máná ja váhnemiid kultuvrralaš duogáža. Muhtun háviid ferte dušše dohkkehit ahte šaddá eambo diehtujuohkin go ságastallan.

Eará riikii dahje eará kultuvrii gullevaž olbmoss sáhttet leat giellaváttisvuodát mat sáhttet goazahit gulahallama. Mánáin ja váhnemiin geat aiddo leat fárren Norgii, leat diedusge stuorát váttisvuodát áddet buot mii dáhpuhuvvá birrasis go sidjiide geat leat orron dáppe moadde jagi. Skuvla ferte váldit ovdasvástádusa ja háhkat dulkka váhnemiidda geat dan dárbbášit.

Vásáhusat čájehit ahte lea jierpmálaš geavahit dulkkaid ságastaladettiin sihke singuin geat leat oanehis áigge ássan riikkas ja singuin geat leat ássan dáppe guhká. Deatalaš lea ahte buot váhnemat ožžot daid dieđuid maid galget, ja ahte sis lea vejolašvuohta jearahit ja addit skuvlii dieđuid.

Eatnigielaohpaheaddji sáhhtá leat ressursan ja ovttasbargoguoibmin oahpaheaddjái, oahppái ja váhnemiidda, muhto son datte ii galggašii geavahuvvot dulkan ovdánanságastallamis.

OVDÁNANSÁGASTALLAMA MOLSAŠUVVAN

Ságastallanhámádat molsašuvvá jagis nubbái

Sihke sisdoalu ja organiserema dáfus sáhhtá ovdánanságastallan molsašuvvat ovttá luohkás nubbái. Maiddáii skuvllaid gaskkas sáhhtet leat erohusat. Beroškeahhtá luohkás dahje skuvllas, de galgá ruoktu ja skuvla ovttasbargat ovdánanságastallamiid dáfus.

Ságastallamis lea lunddolaš deattuhit iešguđetlágan fáttáid dan mielde man luohkás oahppi lea. Ságastallamat rivdet maiddáii go oahppi álgá nuoraidskuvlii. Lassin daidda osiide mat ovdal leat deattuhuvvon, de odđa ságastallanfáddán šaddá árvvoštallat maiddáii árvosániiguin.

Iešguđetlágan vuogit

Skuvllas lea dáhpin ahte sosiálalaš doaibman lea guovddážiis mánáidskuvllas, ja fágalaš ovdáneapmi lea gis deatalaš nuoraidskuvllas. Ovdánanságastallamiid válđoássi lea ahte olmmoš ieš galgá leat guovddážiis. Go dan galgá oažžut áigái, de ferte deattuhit mo oahppi doaibmá sihke sosiálalaččat ja fágalaččat. Ii datte dárbbas buot fáttáid guoskkahit juohke ságastallamis, muhto deattuhit daid fáttáid mat leat lunddolaččat aiddo dan áigodahkii.

Ovttá ságastallamis sáhhtet guovddášfágat nugo sámejiella ja matematihkka leat fáddán, eará háve gis sáhhtá deattuhit geavatalaš ja estehtalaš fágaid. Bargovuogit sáhhtet maiddáii leat ovdánanságastallama fáddán. Mo oahppi doaibmá sosiálaččat, galggašii leat juohke ovdánanságastallama fáddá.

Vaikko vel fáttát sáhhtet ja galggašedje molsašuvvat ságastallamis ságastallamii, de lea deatalaš ahte oahppi ja váhnemat dovdet ahte dat mii sin mielas lea deataleamos, lea maiddáii áššin ságastallamis. Go ságastallamii lea bures ráhkkanahhton ja gulahallan doaibmá bures, de dat sihkkarastá ahte buohkaide dahká ságastallan buori.

Dihtet go

- ahte lágain celko ahte váhnemiin lea válđoovddasvástádus máná oahppamii, ja ahte maiddái sis lea ovddasvástádus skuvllas?
- ahte don sáhtát váikkuhit máná oahppamii ja skuvlavázzimii go doaimmat váhnenovddasteaddjin, váhnenráđi lahttun, FAU dahje ovttasbargolávdegotti/stivrra lahttun?
- ahte buot oahppiin lea vuoigatvuohta oažžut heivehuvvon oahpahusa iežaset návccaid ja eavttuid mielde?
- ahte oahppit geat eai nákke čuovvut dohkálaččat dábálaš skuvlafálaldaga, ožžot sierraoahpahusa?
- ahte buot oahppiin lea vuoigatvuohta oažžut fysihkalaš ja psykososiálalaš birra mii nanne veaju, loaktima ja oahppama?
- ahte váhnemiin lea vuoigatvuohta váidalit?

FUG - Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi (VVL) - lea lávdegoddi váhneiid várás, ja man Gonagas stáhtaráđis lea nammadan njealji jahkái hávil. Lávdegoddi lea Oahpahus- ja dutkandepartemeantta ráđdeaddi orgána. Lávdegoddi galgá gozihit váhneiid ja oahppiid beroštumiid skuvlaservodagas ja bargat nannet buori ovttasbarggu ruovttu ja skuvlla gaskii.

Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi
Poastaboksa 8119 Dep.
0032 Oslo
www.fug.no
www.foreldrenettet.no
bestilling@fug.no
post@fug.no
Tel.: 22 24 75 63
Fákša: 22 24 75 90